

دانشگاه کاشان

University of Kashan

ساختمان داده‌ها و الگوریتمها

سید مهدی وحیدی پور

با تشکر از دکتر جواد سلیمی

عنوان مرجع: ❑

Fundamental of data Structure in C++

❑ *Ellis Horowitz, Sartaj Sahni, Dinesh Mehta*

❑ ساختمان داده ها در C++

حسین ابراهیم زاده قلزم

انتشارات سیمای دانش

❑ ساختمان داده ها به زبان C

امیر علیخانزاده

انتشارات باغانی

Web: <https://faculty.kashanu.ac.ir/vahidipour/fa/page/ساختمان داده ها>

نحوه ارزیابی

- میان ترم ۶ نمره، پایان ترم ۶ نمره، کلاسی ۸ نمره
- (حل تمرین ۱.۵، پروژه ۲، تکالیف ۲، کوئیز ۳)

قوانین کلاس:

- حداکثر تعداد مجاز غیبت ۳ جلسه

- غیبت چهارم ۵ درصد نمره کل کسر
- غیبت پنجم ۱۰ درصد نمره کل کسر
- تعداد بالاتر حذف درس

دانشجو باید حداقل ۲۵ درصد نمره میانترم را کسب کند تا بتواند در امتحان پایانترم شرکت کند.

خصوصیات الگوریتم

برنامه

ورودی: یک الگوریتم می تواند هیچ یا چندین کمیت ورودی داشته باشد

خروجی: الگوریتم بایستی حداقل یک کمیت به عنوان خروجی داشته باشد.

قطعیت (عدم ابهام): هر دستورالعمل باید واضح و بدون ابهام باشد.

کارایی (انجام پذیر بودن): هر دستورالعمل باید به قدر کافی ساده و ابتدایی باشد به گونه ای که با استفاده از قلم و کاغذ بتوان آن را با دست نیز اجرا نمود.

محدودیت (پایان پذیر بودن): برای تمام حالات ، الگوریتم باید پس از طی مراحل محدودی خاتمه یابد.

ارزیابی یک برنامه

□ معیارهای مختلف

◆ آیا برنامه اهداف اصلی کاری را که می خواهیم، انجام می دهد؟

◆ آیا برنامه درست کار می کند؟

◆ آیا برنامه مستند سازی شده است تا نحوه استفاده و طرز کار با آن مشخص شود؟

◆ آیا برنامه برای ایجاد واحدهای منطقی، به طور موثر از توابع استفاده می کند؟

◆ آیا کد گذاری خوانا است؟

◆ آیا برنامه از حافظه اصلی و کمکی به طور موثری استفاده می کند؟

ساختمان داده

◆ آیا زمان اجرای برنامه برای هدف شما قابل قبول است؟

ساختمان داده

- چگونه برنامه های خوب و بهینه بنویسیم
- چگونه از حافظه سیستم به نحو مطلوب استفاده نماییم
- چگونه زمان اجرای برنامه ها را پایین بیاوریم و سرعت اجرای آنها را بالا ببریم

تعریف:

- ساختمان داده ها درسی است که هدف نهایی آن حل مساله سرعت اجرا و حافظه مصرفی الگوریتم ها است

پیچیدگی یک برنامه

• پیچیدگی زمانی و پیچیدگی حافظه

• پیچیدگی فضای یک برنامه مقدار حافظه مورد نیاز برای اجرای کامل یک برنامه است.

• پیچیدگی زمان یک برنامه مقدار زمان کامپیوتر است که برای اجرای کامل برنامه لازم است.

پیچیدگی حافظه - مثال

```
Float sum ( float *a, const int n)
{
    float s=0;
    For (int i=0; i< n ; i++)
        S+=a[i];
    Return s;
}
```

مشخصه موردی: n تعداد
عضوهای که با هم جمع
می شوند

```
void sort( float *a, const int n)
{
    For (int i=0; i< n ; i++)
        a[j] is the min. in a[i]...a[n-1];
        swap (a[j] , a[i]);
}
```

مشخصه موردی: n تعداد
عضوهای که باید مرتب
شوند

حافظه مورد نیاز مستقل از n است.

$$S_{sum}() = 0$$

پیچیدگی حافظه

```
float rs ( float *a, const int n)
{
    if (n<=0) return 0;
    else return ( rs( a,n-1)+a[n-1] )
}
```

مشخصه موردی: n تعداد عضوهای که با هم جمع می شوند
عمق بازگشتی $n+1$
هر احضار تابع بازگشتی دست کم ۴ کلمه از حافظه
حافظه مقادیر a و n و مقدار برگشتی و ادرس برگشتی

$$S_{sum}() = 4(n + 1)$$

پیچیدگی حافظه

نیازمندیهای فضای متغیر: فضای مورد نیاز که اندازه آن بستگی به نمونه I از مساله ای که حل می شود، دارد مانند حافظه مورد نیاز پشته بازگشتی و حافظه مورد نیاز برای متغیرهای ارجاعی

$$S(P) = c + S_p(I)$$

نیازمندیهای فضای کل ←

نیازمندیهای فضای ثابت: فضای مورد نیازی که به تعداد و اندازه ورودی و خروجی بستگی ندارد مانند حافظه مورد نیاز دستورها، ثابت ها، متغیرهای با طول ثابت و ...

پیچیدگی زمانی

زمان اجرای برنامه

$$T(P) = c + T_p(I)$$

نیازمندیهای زمان برنامه

زمان کامپایل

زمان کامپایل مشابه اجزای فضای ثابت است زیرا به
خصیصه های نمونه بستگی ندارد.

$$T_p(n) = c_a ADD(n) + c_s SUB(n) + c_m MUL(n) + c_d DIV(n) + \dots$$

Ca, Cs, Cm, Cd زمان لازم برای جمع، تفریق، ضرب و تقسیم
ADD, SUB, MUL, DIV توابعی که تعداد آنها را مشخص می کنند

پیچیدگی زمانی

بسیاری عوامل در زمان اجرا دخیل هستند ← تخمینی از زمان اجرا

تنها تعداد مراحل داخل برنامه را می شماریم

یک مرحله برنامه ، قسمت با معنی برنامه است که زمان اجرای آن مستقل از خصیصه های نمونه باشد

دستورات اجرایی، دستورات تعیین نوع، توضیحات، شرط **if**، حلقه

تعداد مراحل

• توضیحات `comments`، تعاریف زیر برنامه و توابع، `{ }`، `begin`، `end`

• تعداد مراحل اجرایی صفر

```
Procedure f( ... ) ;      0  
void f( ...);           0
```

• دستورهای تعیین نوع

• تعداد مراحل اجرایی صفر مگر آنکه برای آنها مقدار دهی اولیه صورت گیرد در اینصورت یک

```
int x;                   0  
int x=3;                 1  
float a,b=5;            1
```

• دستور اجرایی

• به ازای هر بار اجرا دارای گام ۱

```
y=x*y+z;               1  
write (y)              1  
return p;              1
```

تعداد مراحل

- دستور شرطی **if**: عبارت شرط ۱ گام و گام کل دستور وابسته به درست و غلط بودن شرط

If (x<y)	1	→	۱+۱ شرط درست	۲
S=S+1;	1			
Else			۱+۲ شرط نادرست	۳
t=t+1;	1			
r=r+1	1			

- عداد گام در حلقه: حلقه به تعداد "تکرار + ۱" گام و جملات تکرار شونده داخل حلقه به تعداد "تکرار" گام اختیار می کنند

For (i=2; i<n; i++)	n-1
s=s+1	n-2
	+
	2n-3

تعداد مراحل

تعداد گام در حلقه های تو در تو

- از بیرونی ترین حلقه شروع کرده و تعداد تکرار هر حلقه را برای تمام حلقه ها و دستورات تکرار شونده پایین آن در "تعداد تکرار + ۱" را برای خود حلقه در نظر می گیریم

```
procedure add( var a,b,c: matrix; m,n: integer);  
var i,j : integer;  
begin  
for i:=1 to m do  
  for j:=1 to n do  
    c[i,j]:= a[i,j]+ b[i,j];  
end
```

0
0
0
m+1
m(n+1)
mn
0

+

$2mn+2m+1$

اگر $m > n$ باشد بهتر است جای دو دستور for را در برنامه عوض کنیم تا شمار مراحل شود $2mn+2n+1$

حال میتوانیم از شمارش برای مقایسه دو کد استفاده کنیم

مقایسه دو code: روش ساده برای جمع کردن

```
float sum ( float *a, const int n)
{
    float s=0;
    for (int i=0; i< n ; i++)
        S+=a[i];
    return s;
}
```

```
0
0
1
n+1
n
1
0
+
2n+3
```

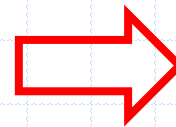

حال میتوانیم از شمارش برای مقایسه دو کد استفاده کنیم

مقایسه دو code: روش بازگشتی برای جمع

```
float rs ( float *a, const int n)
{
    if (n<=0) return 0;
    else return ( rs( a,n-1)+a[n-1] )
}
```

n<=0	n>0
0	0
0	0
2	1
0	1+t(n-1)
0	0
+	
2	2+t(n-1)

{	2	if n<=0
	2+t(n-1)	t(n)= if n>0

$$\begin{aligned}t(n) &= 2+t(n-1) \\ &= 2+2+t(n-2) \\ &= 2+2+2+t(n-3) \\ &= 2n+t(0) \\ t(n) &= 2n+2\end{aligned}$$

تعداد حال میتوانیم از شمارش برای مقایسه دو کد استفاده کنیم

مقایسه دو code

روش اول: $2n+3$

روش دوم: $2n+2$

هر دو روش خطی هستند یا به اصطلاح از $O(n)$

تعداد مراحل هر دستور

نوع دستور	تعداد مراحل اجرا
توضیحات	صفر
دستورهای تعیین نوع	صفر
عبارتها و دستورهای جایگزین	اکثر عبارتها ۱ به استثناء عبارتهای حاوی احضار توابع
دستورهای تکرار	تنها برای قسمت کنترلی این دستورات
دستور switch	هزینه جایگزینی + هزینه شرط + هزینه تمام شرطهای قبل از آن
دستور if else	متناظر با شرط و عبارتهای درون if & else
احضار توابع	یک در نظر گرفته می شود مگر هنگامی که احضار حاوی پارامترهای انتقال از طریق مقدار باشد اگر تابع به صورت بازگشتی باشد متغیرهای محلی را نیز باید در نظر گرفت
دستورهای مدیریت حافظه	شمار مراحل مانند احضار تابع محاسبه می شود
دستورهای تابع	صفر
دستورهای پرشی	به استثنای return یک است این دستور نیز یک است مگر آنکه مقدار بازگردانده شده تابعی از مشخصه موردی باشد

تعداد مراحل؟ تنها برای قسمت کنترلی این دستورات

```
for ( i=0;i<n; i++)  
  for (j=i;j<n;j++)  
    count++;
```

n+1
n-i+1

$$(n+1)+(n)+(n-1)+\dots+2=n+(n-1)+\dots+1=n(n+1)/2$$

اصطلاحاً از درجه دوم است.

$O(n^2)$

علامت گذاری مجانبی 0 ، Ω ، Θ

- انگیزه ما برای تعیین شمار مراحل توانایی مقایسه پیچیدگی زمانی دو برنامه است که یک عمل را انجام می دهند و نیز پیش بینی رشد زمان اجرا با تغییر مشخصه موردی است.

علامت گذاری مجانبی O ، Ω ، Θ

تعریف O (Big "oh")

- $f(n) = O(g(n))$ اگر و فقط اگر ثابتهای مثبتی مانند C و N وجود داشته باشند به طوری که به ازای تمامی مقادیر n و $n \geq N$ ، $f(n) \leq cg(n)$ باشد.
- وقتی n به سمت بینهایت میل می کند رفتار $f(n)$ حداکثر (کوچکتر یا مساوی) $g(n)$ خواهد بود.
- وقتی می نویسیم $O(1)$ منظور این است که زمان اجرا ثابت است، $O(n)$ یعنی زمان اجرا خطی است، $O(n^2)$ یعنی زمان اجرا از درجه دوم و ...

مثال

- $f(n) = 3n+2$
 - $3n + 2 \leq 4n$, for all $n \geq 2$, $\therefore 3n + 2 = O(n)$
- $f(n) = 10n^2+4n+2$
 - $10n^2+4n+2 \leq 11n^2$, for all $n \geq 5$, $\therefore 10n^2+4n+2 = O(n^2)$

علامت گذاری مجانبی O ، Ω ، Θ

✓ تعریف O :

- $f(n) = o(g(n))$ اگر و فقط اگر برای هر ثابت حقیقی مثبتی C یک عدد N وجود داشته باشند به طوری که به ازای تمامی مقادیر n و $n \geq N$ ، $f(n) < cg(n)$ باشد.
- وقتی n به سمت بینهایت میل می کند رفتار $f(n)$ کوچکتر از $g(n)$ خواهد بود.

علامت گذاری مجانبی O ، Ω ، Θ

تعریف امگا Ω :

- $f(n) = \Omega(g(n))$ می باشد اگر و فقط اگر به ازای مقادیر ثابت مثبت C و n_0 ، برای تمام مقادیر n به شرطی که $n \geq n_0$ باشد داشته باشیم $f(n) \geq cg(n)$
- وقتی n به سمت بینهایت میل می کند رفتار $f(n)$ حداقل (بزرگتر یا مساوی) $g(n)$ خواهد بود.

مثال

- $f(n) = 3n+2$
 - $3n + 2 \geq 3n$, for all $n \geq 1$, $\therefore 3n + 2 = \Omega(n)$
- $f(n) = 10n^2+4n+2$
 - $10n^2+4n+2 \geq n^2$, for all $n \geq 1$, $\therefore 10n^2+4n+2 = \Omega(n^2)$

علامت گذاری مجانبی O ، Ω ، Θ

• تعریف تعریف امگای کوچک ω :

- برای تابع پیچیدگی $g(n)$ ، $\omega(g(n))$ شامل مجموعه ای از توابع پیچیدگی $f(n)$ می باشد که برای آنها برای هر ثابت حقیقی مثبتی C یک عدد صحیح مثبت n_0 وجود دارد به قسمی که برای تمام مقادیر n که $n \geq n_0$ باشد داشته باشیم $f(n) > cg(n)$
- وقتی n به سمت بینهایت میل می کند رفتار $f(n)$ بزرگتر از $g(n)$ خواهد بود.

علامت گذاری مجانبی O ، Ω ، Θ

تعریف تا [Theta]

• $f(n) = \theta(g(n))$ می باشد اگر و فقط اگر به ازای مقادیر ثابت c_1 و c_2 و n_0 ، برای تمام مقادیر $n \geq n_0$ داشته باشیم $c_1g(n) \leq f(n) \leq c_2g(n)$.

• وقتی n به سمت بینهایت میل می کند رفتار $f(n)$ برابر از $g(n)$ خواهد بود.

• مثال

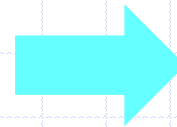
- $f(n) = 3n+2$
 - $3n \leq 3n + 2 \leq 4n$, for all $n \geq 2$, $\therefore 3n + 2 = \Theta(n)$
- $f(n) = 10n^2+4n+2$
 - $n^2 \leq 10n^2+4n+2 \leq 11n^2$, for all $n \geq 5$, $\therefore 10n^2+4n+2 = \Theta(n^2)$

علامت گذاری مجانبی O ، Ω ، Θ

- نشانه گذاری Θ تا از دو نشانه گذاری ذکر شده O و Ω دقیق تر می باشد. $f(n) = \Theta(g(n))$ می باشد اگر و فقط اگر $g(n)$ هم به عنوان کرانه بالا و هم به عنوان کرانه پایین در $f(n)$ باشد.

علامت گذاری مجانبی O ، Ω ، Θ

$$f(n) = a_m n^m + \dots + a_1 n + n_0$$

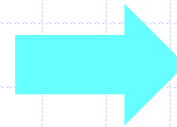

$$f(n) = O(n^m)$$

قضیه •

$$f(n) = a_m n^m + \dots + a_1 n + a_0$$

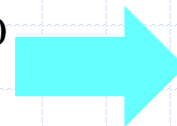
$a_m > 0$

$$f(n) = \Omega(n^m)$$

$$f(n) = a_m n^m + \dots + a_1 n + a_0$$

$a_m > 0$

$$f(n) = \Theta(n^m)$$

نمونه هایی از توابع رشد

تابع رشد

$O(1)$

$O(\log_2 N)$

$O(N)$

$O(N \log_2 N)$

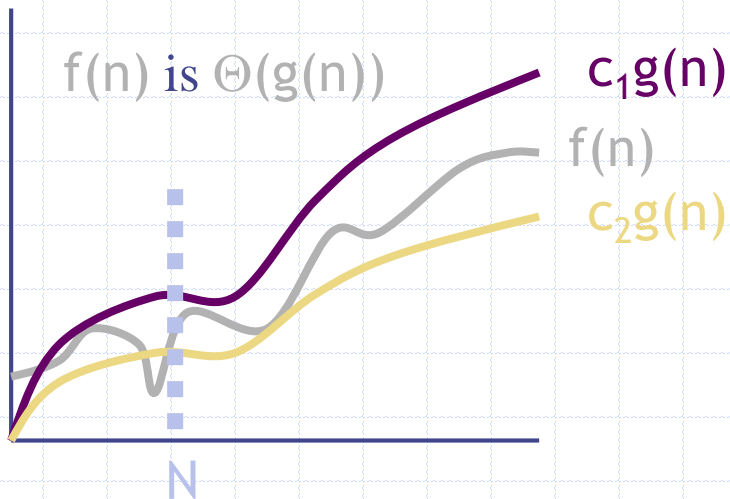
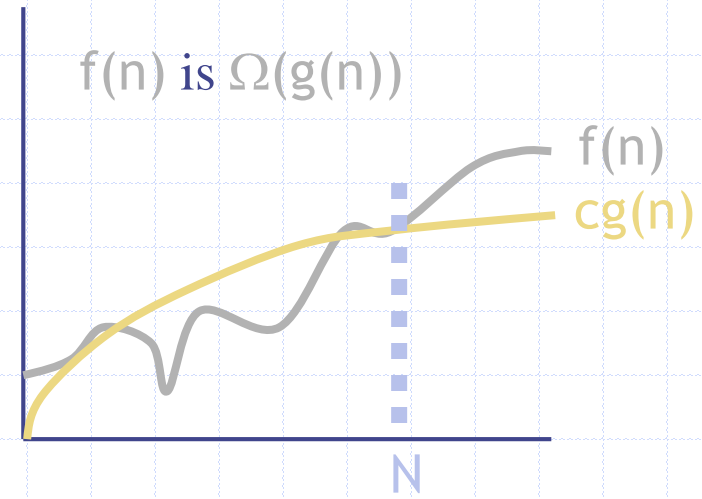
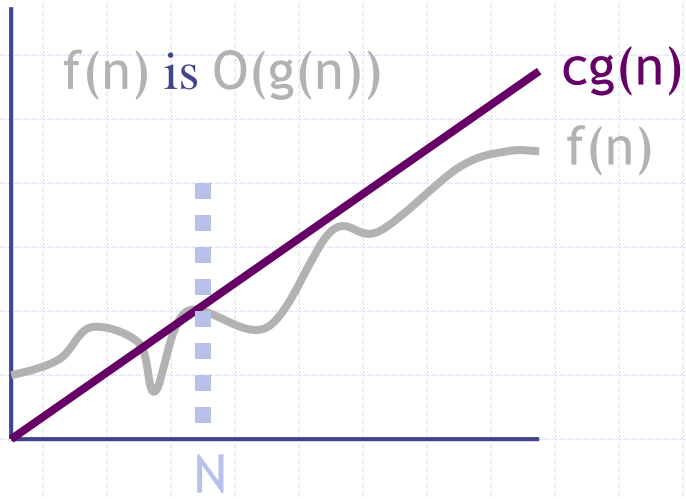
$O(N^2)$

$O(2^N)$

$O(N!)$

$O(N^k)$

مقایسه O ، Ω ، Θ

مقایسه توابع رشد

Time for $f(n)$ instructions on a 10^9 instr/sec computer							
n	$f(n)=n$	$f(n)=\log_2 n$	$f(n)=n^2$	$f(n)=n^3$	$f(n)=n^4$	$f(n)=n^{10}$	$f(n)=2^n$
10	.01 μ s	.03 μ s	.1 μ s	1 μ s	10 μ s	10sec	1 μ s
20	.02 μ s	.09 μ s	.4 μ s	8 μ s	160 μ s	2.84hr	1ms
30	.03 μ s	.15 μ s	.9 μ s	27 μ s	810 μ s	6.83d	1sec
40	.04 μ s	.21 μ s	1.6 μ s	64 μ s	2.56ms	121.36d	18.3min
50	.05 μ s	.28 μ s	2.5 μ s	125 μ s	6.25ms	3.1yr	13d
100	.10 μ s	.66 μ s	10 μ s	1ms	100ms	3171yr	$4 \cdot 10^{13}$ yr
1,000	1.00 μ s	9.96 μ s	1ms	1sec	16.67min	$3.17 \cdot 10^{13}$ yr	$32 \cdot 10^{283}$ yr
10,000	10.00 μ s	130.03 μ s	100ms	16.67min	115.7d	$3.17 \cdot 10^{23}$ yr	
100,000	100.00 μ s	1.66ms	10sec	11.57d	3171yr	$3.17 \cdot 10^{33}$ yr	
1,000,000	1.00ms	19.92ms	16.67min	31.71yr	$3.17 \cdot 10^7$ yr	$3.17 \cdot 10^{43}$ yr	

μ s = microsecond = 10^{-6} seconds

ms = millisecond = 10^{-3} seconds

sec = seconds

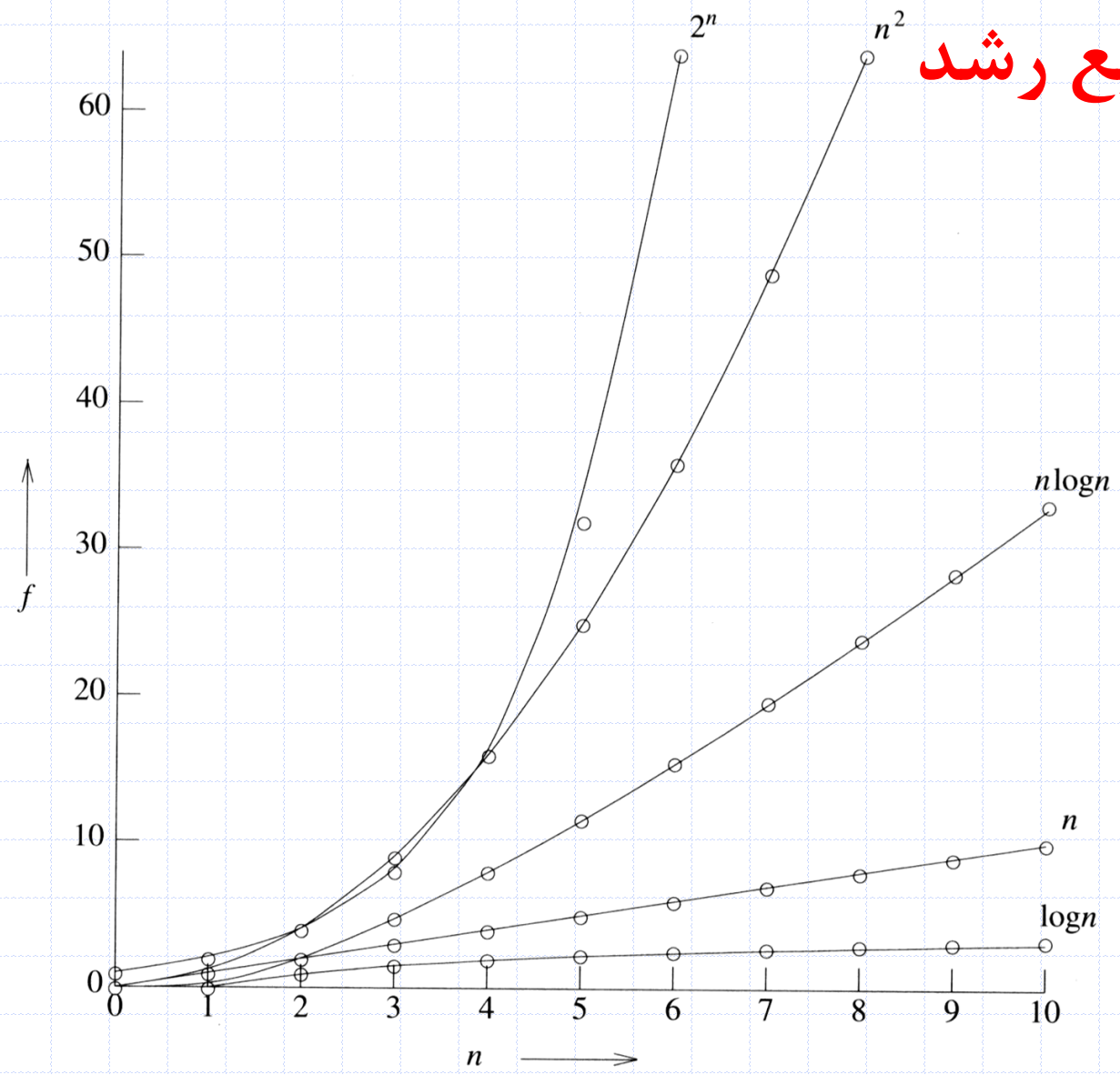
min = minutes

hr = hours

d = days

yr = years

مقایسه توابع رشد

تمرین

- پیچیدگی زمانی برنامه های زیر را به دست آورید
برنامه های ۱-۹، ۱-۱۰، ۱-۱۱، ۱-۲۲

تا اینجا

روابط بازگشتی را بعدا خواهیم گفت